

nedosledno, a ušesu še najbolj sprejemljivo) križišče *California Streeta in Van Nessove avenije*. (Bolj kot *street* nas pestita *Herrengasse* in *Place de la Concorde*; a tu pripovedujem predvsem o izkušnjah z angleškimi imeni.) Toda če smo se pri geografskih in topografskih imenih s tem sprijaznili, zakaj potem ne smem zapisati (gl. SP, pravilo 39), da je Martin Eden objavil zgodbo v *Atlantic Monthlyju*? Zveza v *Atlantic Monthly* nasprotuje analogiji v *Rio de Janeiro*. Oziroma (ker nam tu vsaj predlog pomaga) še huje: zakaj ni mogoče lepo po slovensko zapisati — *Times* je prebral, *Atlantic Monthlyja* pa ne —?

S sklanjativjo sestavljenih imen je povezan tudi problem sklanjatve ali indeklinabilnosti nekaterih naslovov ob osebnih imenih. V mislih sta mi predvsem *Mr.* in *Sir* (kot plemiški vzdevek).

Pred dolgimi leti je Leben že uveljavil oblike *don Kihota*, *don Kihotov* — to smo brez pomislekov sprejeli, ker nam je zvenelo prikupno in logično, čeprav sklanjamo celo *doktorja* oziroma *dr.* samostojno (kratico seveda samo v izgovoru, v pisavi ne)! Toda *don* je mnogo bolj organsko, neločljivo spojen s samim imenom, bolj kakor *dr.* Danes bi nam *pustolovščine dona Juana* ali *prigode dona Camilla* zvenele že hudo prisiljeno (čeprav bi to pri italijanskem *donu Camillu* namesto *don Camilla* še nekako sprejeli, pri španskem *donu Juanu* pa bi se nam neizpodbitno močno kolcnilo).

Po pravih angleške slovnice in angleškega bontona vemo, da je plemiški vzdevek *Sir* neločljivo zvezan z imenom, s priimkom pa sploh ne. Možni sta obliki *Sir Laurence Olivier* ali *Sir Laurence*, oblike »*Sir Olivier*« ali »*Sir Falstaff*« sploh ni. (Drugače je s plemičevo soprogo; njen naziv je *Lady* z veliko začetnico; ta prilastek je vezan na priimek; zato poroča *Times* o plemiškem zakonskem paru, da sta bila na sprejemu v Buckinghamski palači med drugimi gosti. . . tudi *Sir Laurence in Lady Olivier* — samo tako in nikakor ne drugače.) Tudi če takega plemenitnika ogovarjaš le z naslovom in imenom brez priimka, to ne pomeni, da si z njim intimen, temveč zveni vsaj tako kot v ruščini ogovarjanje s krstnim in očetovim imenom, rajši še malce bolj distancirano.

Zato se mi zdi, da bi morali po analogiji *don Kihota* sklanjati tudi: *Sir John*, *Sir Johna*, *Sir Johnov* in *Sir John Falstaff*, *Sir Johna Falstaffa*, *Sir Johnu Falstaffu* . . .

In ponekod nam ni mogoče, da bi *Mr.* prevedli kar z gospod, temveč moramo tudi v slovenskem kontekstu ohraniti *Mr.* (pa seve tudi *Mrs.* in *Miss*). Dokler smo lepo v udobnem imenovalniku, ni težav, a kakor hitro se zavozlamo v blodnjak sklonov, zopet zaškriplje. A ker je *Mr.* neprimerno čvrsteje spojen z imenom kot slovenski *gospod* ali *g.* (saj to ni samo vprašanje dveh slovníc, temveč tudi dveh tradicij družabne konvencije — kakor je zopet nekaj čisto drugega na priliko poljski pan) — menim, da bi bilo prav v slovenščini tudi *Mr.* obravnavati po analogiji *don* ali *Sir*, ne pa po analogiji *dr.*

Iz eksperimentalne prakse in delovne stiske nestrokovnega rabnika vznikajo vprašanja pa predlogi; strokovnjaki naj na vprašanja odgovorijo — z avtoriteto in toleranco (obeh je treba).

Herbert Grün

BLAGOPRAVNOST IN SPODOBNOST

Razloček med milostjo in strogo pravičnostjo, sankcionirano z zakonskimi normami države in družbe, je neki gledališki kritik dobro predočil s primerjavo med kraljem Ojdipom in Shakespearovim Beneškim trgovcem. V teh dveh dramah gre za dvoje različnih pravic, prvič za strogo kaznovanje, drugič pa za prizanesljivost; ta dodeli krivcu ne glede na zakon pravico, ki se mu konkretno v resnici spodobi. Ojdipa, ki obsodi Kreonta na smrt, je postavil kritik proti Kreontu, ki velikodušno odpusti žalitev. Podoben par sta tudi Shylock in Antonio. Gre za dve vrsti pravičnosti, za trdo pravico, die *Gerechtigkeit*, iustitia, in za izredno, individuu in njegovi krivdi prilagojeno, blažjo pravico, die *Billigkeit*, aequitas.

Nauk o dvojni strogosti je bil znan že starim Rimljanom. V njihovem rektum et aequum je pomenila beseda rektum strogo pravo, ius strictum, se pravi neizprosne in toge zapovedi in prepovedi postavljenega prava, z besedo aequum pa so izražali iz individualiziranja izvirajočo prizanesljivost, kakršno poznamo dandanes na primer iz porotne prakse sodnih držav. Nemci prevajajo reklo rektum et aequum z besedami recht und billig. Pojem billig pri Jugoslovanih še do danes ni dobil

ustreznega izraza. Srbi in Hrvatje so prišli do svojega »prav in pošteno« prek Nemcev, ki pripisujejo besedi billig tudi stranski pomen redlich, pošten, iustus (na primer aus billiger Ursache, iusta causa, Slovenec bi rekel po pravici). Slovenci niso šli po tej poti. Matej Cigale se je odločil v svoji Pravnopolitični terminologiji za slovenske jezike Avstrije (1853) za pridevnik *primeren* -rna -o in samostalnik *primerjenost* -i ž, čeprav izražata besedi prikladnost, die Angemessenheit, commoditas, in sta daleč od pojma aequitas (prim. Plet. II, 4). Leta 1894 je potem Ivan Babnik v Pravnikovi Nemško-slovenski terminologiji poluradno kodificiral strokovna izraza *primernost* -i ž in *primeren* -rna -o, čeprav je bilo takrat že čisto jasno, da taki izrazi ne ustrezajo niti tedaj, kadar se povežejo v vzporedno priredje s termini pravičnost -i ž in pravičen -čna -o. Iz pridevnika primeren -rna -o izvedeni izrazi nikoli ne izgube svojega pravega pomena prikladnosti, ki je temeljito različen od pojma prizanesljive pravičnosti.

To je vedel tudi Matej Cigale, drugače ne bi bil že v Wolfovem slovarju (1860) prevedel pridevnika billig s celo kopo izrazov, potrebnih za posamezne zveze: pristojen, domeren, primeren, pravičen, prav, pravšen, spodoben, priličen, tak, da je prav za oba ali za vse. Dalje je Cigale prevedel še: es wäre billig prav bi bilo; wie billig kakor se spodobi; billigermassen po pravici in vesti, kakor je prav in se spodobi; Billigkeit pravičnost, spodobnost, primernost, stsl. blagozakonje; nach Billigkeit kakor se spodobi, po vesti; aus einem Billigkeitsgrunde oder aus Billigkeitsrücksicht etwas tun storiti kaj, ker je tako prav, ker se tako spodobi, ker je primerno, pristojno. Babnik tega ni upošteval, marveč je, sledeč pravniški praksi, ostal pri starem izražanju. Drugi slovenski slovarji se za to stvar niso menili in tako tudi SP 1950 ne daje nobenega odgovora na vprašanje, kaj je pravzaprav aequitas (prim. str. 644 in geslo primera -e ž). Zgolj pri Pleteršniku (II 215, geslo pravšen -šna -o) lahko beremo stavek: pravšno preudariti vse okoliščnosti mit billiger Erwägung aller Verhältnisse (DZ), in pa prevod besede pravšnost -i ž Richtigkeit, Normalität. Billigkeit (s sklicevanjem na Cigaleta in Janežiča).

Od izrazov, ki so navedeni za pojem aequitas, izrazi priličnost -i ž s pomenoma prikladnost, die Angemessenheit, commoditas, spretnost, die Geschicklichkeit, habilitas (prim. Plet II, 315), in pravšnost -i ž, die Richtigkeit, veritas, za našo rabo pač ne pridejo v poštev, ker so pojmovno še bolj oddaljeni od aequitas kot primerenost -i ž. Vprašanje je pa, kaj je z izrazom *spodobnost* -i ž, die Schicklichkeit, modestia, ker ima ta beseda staro terminološko tradicijo, ki bi govorila za to, da jo sprejmimo za pojem aequitas. V prevodu Gorskih bukev, ki ga je leta 1582 oskrbel Andrej Recelj, župnik na Raki, beremo izraze spodobiti -im se, spodoben -bna -o in spodobščina -e ž. Pridevnik spodoben -bna -o ima pri Recelju tri pomene: 1. dostojen, anständig, decens, 2. primeren, angemessen, commodus, in 3. opravičen, gerechtfertigt, iustus. Preneseni tretji pomen, ki se nemško glasi redlich (pošten), je naveden tudi v nikalni obliki. V členu 8 govori Recelj o nespodobnih potéh (unrecht Weg), ki jih imenujejo drugi prireditelji gorskih členov nepravne, krive ali nenavadne poti. Glagol spodobiti -im se rabi Recelj v sedanjem pomenu sich geziemen, decere. Samostalnik spodobščina -e ž v pomenu die Billigkeit beremo pri Recelju v členih 5 in 6, obakrat v rekle »spodobščino notri ravhati«, ki se v izvirniku glasi »die billigkeit darin handeln«. Občno pravo (das Gemeine Recht) pri gorskih sodiščih sploh ni prišlo v poštev, ker je veljalo zgolj običajno pravo, subsidiarno pa »blagozakonje«. Gorskih bukev. Pleteršnik se je oprl na Recelja in pripisal besedi spodobščina -e ž (II 547) poleg pomena dostojnost, die Schicklichkeit, modestia, tudi preneseni pomen die Billigkeit, aequitas. Matej Cigale je prevedel v Wolfovem slovarju izraz aequitas z besedami pravšnost, spodobnost in primerjenost, rekla s pridevnikom aequus pa z besedami: kakor se spodobi, kakor je prav in se spodobi. Vsi ti poskusi jezikoslovcev pa so naleteli pri pravniki na gluha ušesa.

Iz povedanega vidimo, da gre pri pojmu aequitas stvarno za dvojce:

1. za *abstraktno splošno ime*, ki naj bi bilo táko, da bi samo po sebi natančno izražalo bistvo prizanesljivosti, ki je pogosto kar v nasprotju s sojenjem po pozitivnih normah zakonodaje. Temu namenu bi v pravnih spisih utegnil ustrezati izraz *blagopravnost* -i ž (naslonjen na stsl. blagozakonje -a s), saj bi bili s pridevnikom *blagopraven* -vna -o dovolj določno determinirani pojmi kakršne koli vrste: zakonodaja, postopek, sodba, kazen ipd.

2. za *občno ime*, ki bi v zvezi z izrazi pravičnost -i ž in pravica -e ž najbolj preprosto in konkretno izražalo blagopravnost. To dosegamo v celoti z izrazom *spodobnost* -i ž. Izraz spodobščina -e ž (po: svoboden — svoboščina) bi v povezavi s ter-

minoma pravičnost -i ž in pravica -e ž ne le sintaktično nedvoumno, temveč tudi pomensko trdno manifestiral, da ne gre za dostojnost, die Schicklichkeit, modestia, marveč za aequitas. S pridevnikoma *spodoben* -bna -o in *pravičen* -čna -o določeni samostalniki s področja pravnega prava, kakor so na primer postopek, sodba in kazni, bi bili s tem v celoti determinirani. Aequa sententia namreč ni ne primerna sodba (izraz pove, da je prikladna, angemessen, commoda), niti pravšna (izraz pove, da je pravilna, richtig, vera), najmanj pa bi se smelo reči, da je prilična ali pristojna (izraz bi povedal, da je spodobna, schicklich, modesta). Vsi ti in še drugi posebni prilastki so izrazoslovju potrebni zaradi determinacij, ki so v njih dobesedno izražene, a so daleč od pojma aequus. Če bi v takih zvezah rabili le splošni prilastek blagopraven -vna -o, bi pač zagrešili nepotrebno kopičenje besed iste besedne osnove in povrh še oslabili ugodno antitetičnost, ki je tako zajeta v pridevniku *spodoben* -bna -o.

France Goršič

O LJUDSKIH IZPOSOJENKAH

Članku A. Bajca v JiS (II 28ss) bi rad dodal nekaj opomb in pojasnil:

mežnar (29, 30) ni iz lat. mansionarius, temveč iz starovisokonem. obrušene in preglašene oblike mesinari, mesinare, mesinar, mesnere, kar dokazuje tudi sloven. substitucija ž za stvn. s < ide. s, ki se je intervokalnno in v vzglasju pred samoglasnikom ali zvenečim soglasnikom izgovarjal kot zveneči z. Omeniti je, da beseda v Savinjski dolini (Braslovče) nima pejorativnega pomena. V moji mladosti je bil poklic mežnarja zelo upoštevan, braslovški mežnar je bil hkrati tudi še organist. (Ad mesinari gl. Steinmeyer-Sievers, Die althochdt. Glossen III, 133).

škof ni iz grš. episkopos > csl. jepiskupъ, č. biskup in ne iz stvnem. (JiS I 175), marveč iz staroroman. *piskopu, kar da stvn. biscof (sc = šk), obrušeno po sloven. škof (Kluge-Götze, Etymol. Wb. s. v.).

šent verjetno ni iz lat. sanct-, temveč iz poznostvn. preglašene oblike senti, sente (Steinmeyer-Sievers l. c. [kratica AHG], III, 559, 38).

želar ni iz nem. Siedler, ker se ta s ne izgovarja več palatalno. Pleteršnik prevaja *želar* z »Inwohner, Häusler, Keischler« in dostavlja avstr.-nem. söller, sölnner. Gre za stvn., verjetneje pa za srednjevnem. seldenari, seldener (kakuminalni š se je izgovarjal do 14. stoletja) »Bewohner, Besitzer einer selde, Häusler, Mietsmann, Tagelöhner« (Lexer, Mittelhdt. Wb. s. v.). Glasovno gre za enako sinkopo zloga kakor v srvn. soldenier > slov. *žolnir*. Izpad soglasnika n mi ni jasen. Morda pa gre za slov. izpeljanko iz selde »Wohnung, Haus, Bauernhaus, Hütte sowie der dazugehörige Grund und Boden« (Lexer).

šápelj je prevzeto iz stare franc. posredno preko srvn. schápel »Kranz von Laub, Blumen (natürlichen oder künstlichen) als Kopfschmuck« (Lexer).

facanetelj je verjetneje iz bav.-alemanske disimilirane oblike fazzenettle (Behagel, Deutsche Sprache 368), ne pa iz ital. fazzoletto.

antla je zares popolnoma nepotrebna, vendar je izposojenka stara 800 do 900 let, prim. stvn. handtwehela > hántilla, hántela ipd. (AHG III, 149). Namesto »brisača« sem slišal tudi »ročnik«.

Bajčev članek, poln spodbud, nima namena, da bi navajal izposojenke izčrpno. Moje opombe pa hočejo samo znova opozoriti na važnost študija izposojenk in na to, kako potreben nam je slovar ljudskih izposojenk.

Dušan Ludvik

PALATALNA LJ IN NJ

Stanislav Škrabec je v spisu »O glasu in naglasu našega jezika v izreki in pisavi« 1870 učil, da sta lj in nj enotna glasova. Tudi A. Breznik je v prvi izdaji svoje slovnice učil: Topljeni ali mehki lj je po svoji izreki enoten, ne dvojen glas. Podobno je poudaril o topljenem nj in isto ponovil v nadaljnjih izdajah svoje slovnice.

Leta 1935 je izšel Breznik-Ramovšev Pravopis, ki določa: Glasovni skupini lj in nj govorimo razločno v obeh sestavnih delih, le na koncu zloga (besede) se drugi del (glas i, zapisani j) ne izgovarja, zato pa je prvi del (l, n) mehak jasen glas.

Po Ruplovem Pravorečju iz leta 1946 se lj in nj izgovarjata pred samoglasniki v obeh sestavnih delih. Zato je v zborni izreki določen izgovor l + j, n + j oziroma l, n z intenzivno artikulacijo, ki stori, da postaneta l in n mečja (str. 46).